

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ AL MOLDOVEI – PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE DE PROMOVARE A VALORILOR CULTURALE NAȚIONALE ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

Tudor ZBÂRNEA

Membru al Academiei Europene pentru Științe și Arte
Director al Muzeului Național de Artă al Moldovei

Republica Moldova este un stat în care politicul ultimelor decenii pendulează mereu între Est și Vest și în care procesul de europenizare, chiar dacă pare uneori că-și ia avânt, se soldează, din cauza derapajelor politice, cu o interminabilă stare de prăbușire economică și, ce e mai grav, morală. În consecință, instituțiile de cultură sunt primele care devin o povară și pe care statul nu le mai poate susține la modul real. O mare parte dintre intelectuali și oameni de cultură se demoralizează și renunță de a mai influența demersul politic, se retrag exclusiv în exercițiul individual al profesiei sau abandonează țara în căutarea altor țări, mai civilizate, și a unui trai decent. Or, oamenii de cultură, mai cu seamă cei implicați în managementul cultural, trebuie neconștient să-și canalizeze toate energiile pentru menținerea echilibrului moral și spiritual, fără de care nu pot fi susținute și dezvoltate demersurile culturale.

Muzeul Național de Artă al Moldovei, pe care am onoarea să-l conduc din anul 2002, a parcurs – la fel ca și multe alte instituții autohtone – perioade extrem de dificile din punct de vedere economic. Amplasat în sedii într-o stare avansată de degradare, cu majoritatea spațiilor de expunere și depozitare a patrimoniului insalubre, cu sisteme de termoficare nefuncționale, la începutul secolului al XXI-lea organiza anual 8-9 expoziții curente, acestea fiind vizitate de un public foarte redus.

După o serie de intervenții, fără mari eforturi ale bugetului de stat, dar cu o administrare judicioasă a mijloacelor financiare acumulate de instituție, s-a reușit amenajarea și dotarea tehnică a depozitelor de patrimoniu, a sălilor de expoziție și asigurarea cu echipamente specifice a laboratoarelor de restaurare. O mare parte din gravele probleme cu care se confrunta instituția au fost remediate în baza unor proiecte din granturi cu finanțare externă, astfel încât într-o perioadă relativ scurtă muzeul a reușit să-și reia activitatea ca o instituție importantă de cultură.

În prezent, muzeele funcționează nu doar ca instituții păstrătoare a memoriei culturale, preocupate exclusiv de cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural acumulat de-a lungul anilor. Devenind interactive, ele se impun ca centre culturale, care răspund provocărilor societății actuale și asigură o participare și implicare mai largă a comunității în cadrul manifestărilor organizate.

În lipsa finanțării coerente și a specialiștilor în domeniul restaurării patrimoniului cultural construit, cea mai grea și îndelungată fază de intervenție vizând ameliorarea condițiilor de funcționare a muzeului, care a durat 13 ani, a fost consolidarea și restaurarea unui important bloc al sediului central „Dadiani”, monument de arhitectură de importanță națională, în care muzeul își desfășoară activitatea expozițională în ultimii 30 de ani.

Nu putem să nu remarcăm faptul că termenul pentru finalizarea lucrărilor a fost redus cu zece ani datorită sprijinului financiar, de un milion de euro, acordat de Guvernul României.

În toată perioada executării lucrărilor de restaurare a sediului central, Muzeul Național de Artă nu a absentat din peisajul cultural. Cu excepția unor obiective legate de cercetarea și conservarea patrimoniului, muzeul a dezvoltat o serie de programe de educație

muzeală pentru copii. În același timp, pentru a deveni cât mai vizibil în mediul cultural, a extins gama de evenimente culturale, organizând anual câte 26-30 de expoziții tematice cu piese din patrimoniul muzeului, precum și expoziții ale unor artiști de valoare din Republica Moldova, România și din străinătate.

Totodată, ne-am asumat misiunea de promovare a valorilor artistice peste hotarele țării. Începând cu anul 2006, am inițiat o serie de proiecte de participare în cadrul unor saloane internaționale de artă organizate în Franța, Italia, Olanda, Belgia, Germania etc., unde Moldova este prezentă cu opere ale unor artiști reprezentativi din mai multe generații: Valentina Rusu Ciobanu, Elena Bontea, Sergiu Cuciuc, Maria Sacca-Răcilă, Nicolae Coțofan, Simion Zamșa, Vladimir Palamarciuc, Mihai Tăruș, Ion Zderciuc, Ghenadie Jalbă, Dumitru Bolboceanu, precum și un șir de artiști din tânara generație.

Odată cu inaugurarea blocului central restaurat, în noiembrie 2016, într-un spațiu expozițional reabilitat, dotat cu cele mai moderne sisteme tehnice de securitate și conservare a patrimoniului cultural, a fost etalată o nouă expoziție permanentă a muzeului. Deși redusă numeric, aceasta reprezintă cât se poate de larg colecțiile de artă națională – de la arta medievală, la arta modernă și contemporană, care include opere bine cunoscute sau altele rareori expuse, și care ilustrează cuprinzător și pertinent fenomenul artistic și specificul mai multor etape artistice ale acestui spațiu cultural. Prestanța deosebită suscită interesul unui public mult mai numeros, plasând muzeul printre cele mai importante instituții de cultură din capitală.

Condițiile actuale, conforme normelor muzeografice internaționale, asigură noi perspective de colaborare cu alte muzee din România și din străinătate,

acestea fiind obligatorii în cadrul unor acorduri de împrumut ale valorilor culturale. În acest sens, avem semnate o serie de acorduri de colaborare privind schimburile de expoziții cu Muzeul Național de Artă al României, cu alte muzee din România și din străinătate, în baza cărora se organizează diverse manifestări culturale și expoziții de amploare.

Muzeele de artă actuale au misiunea de a interacționa cu fenomenele artistice contemporane care se produc în toate domeniile artelor vizuale și de a prezenta comunității atât evoluția artei naționale, cât și tendințele estetice moderne.

În acest sens, Muzeul Național de Artă al Moldovei susține procesul creator, promovând în cadrul programelor expoziționale importante proiecte de artă contemporană. Orientarea constantă spre acceptarea unor viziuni moderne inovatoare impune participarea noastră în organizarea unor simpozioane de artă și expoziții bazate pe competitivitate. În baza concursurilor, operele reprezentative premiate ale celor mai performanți artiști intră în colecția muzeului.

Nu putem să nu remarcăm prestația artistică pertinentă a creatorilor moldoveni din ultimele decenii, atât în cadrul unor saloane și concursuri naționale, cât și internaționale.

În contextul unui scurt recurs la istoria acestui spațiu privind mișcarea artistică, trebuie să menționăm că încă în perioada interbelică Basarabia avea un potențial de o certă valoare artistică. După război însă, regimul sovietic nu a mai recunoscut artiștii de performanță, formați în școlile de arte frumoase bucureștene sau occidentale. Politizarea abuzivă a fenomenului artistic de către putere a creat o totală confuzie a tematicilor impuse comunității artistice de regimul ideologic. Artistul din acea perioadă

Muzeul Național de Artă al Moldovei.

nu avea alternative, întrucât contextul expozițional era gândit în cancelariile puterii, în conformitate cu agenda politică.

Doar către sfârșitul anilor '50, odată cu așa-numitul dezgheț hrușciovist, s-a produs o oarecare relaxare ideologică de care au profitat o parte dintre artiști, încercând să-și aleagă singuri subiectele și să-și reorienteze discursul artistic spre arta modernă. Însă aceasta nu a durat prea mult. În scurt timp, mecanismele ideologice au înregimentat întreaga comunitate artistică în slujba puterii. O parte dintre artiștii perioadei respective și-au pliat discursul plastic pe dezideratele puterii, alții au răspuns doar parțial solicitărilor oficiale, producând, în paralel, așa-numita artă pentru mediul artistic, și doar foarte puțini dintre aceștia au ignorat în totalitate comanda politică. În fapt, tocmai cei din urmă au avut o influență benefică asupra mișcării artistice promovând modelul estetic european orientat spre tendințele artistice inovatoare. În acest sens ne putem referi la Mihai Greco, Valentina Rusu-Ciobanu, Igor Vieru, Eleonora Romanescu, Ada Zevin și Elena Bontea. Datorită lor, în special a reputatului artist Mihai Greco, întreaga mișcare artistică din Moldova s-a orientat către modernitatea și exigențele artei europene, astfel încât în anii '60 ai secolului trecut școala de pictură din Moldova s-a manifestat în cadrul expozițiilor colective organizate la Moscova ca una dintre cele mai bune din spațiul URSS. Cortina de fier bloca însă evoluările publice internaționale ale artiștilor moldoveni, acestea fiind reduse la expoziții de nivel unional. Foarte limitat era numărul artiștilor de la periferia imperiului sovietic care ajungeau să expună în străinătate în cadrul unor manifestări internaționale de anvergură.

La sfârșitul anilor '80, în procesul revendicării identității naționale și a reconfirmării apartenenței noastre la tradiția culturii românești, modelul estetic colectiv, impus de regimul totalitar, eșuează. Dispare în totalitate „arta oficială”, iar pe arena artelor plastice se disting în mod evident două tendințe: una orientată spre valorile și formele de expresie plastică națională, alta urmând o direcție cosmopolită. Cu timpul ambele tipuri de gândire artistică au optat pentru programul unei estetici inovatoare.

În anii '90, saloanele naționale organizate, de regulă, de Uniunea Artiștilor Plastici reformată, beneficiau de o libertate deplină a opțiunilor artistice, lucru care s-a soldat, în mod regretabil, cu o ușoară depreciere a nivelului artistic. Și-a spus cuvântul, fără îndoială, și lipsa interesului din partea statului față de dezvoltarea artelor plastice: nu mai există comenzi, nu se mai fac achiziții de lucrări pentru colecții de stat ca odinioară. Toate acestea, pe fondul unui nivel de

traii indecent, au indus o stare de pasivitate în rândul artiștilor, mulți dintre aceștia încetând să mai participe în cadrul expozițiilor colective, orientându-se către organizarea unor expoziții în străinătate, în căutarea unor piețe de artă, de obicei, cu caracter particular. Din aceste considerente s-a impus o nouă abordare a cadrului expozițional, care se dorește a fi unul orientat spre competitivitate pe domenii, tematici, concepte, orientări estetice etc.

Demersurile artistice din ultimii ani prefigurează o tendință clară de asociere a artiștilor în grupuri mai puțin numeroase sau adesea poartă chiar un caracter individualist distinct. Acest lucru se explică, în primul rând, prin faptul că generația în etate răspunde cu greu astăzi la apelul unor manifestări de anvergură, iar cea tânără optează mai degrabă pentru grupări formate pe bază de agreare pragmatică.

În pofida acestor dificultăți, pot fi menționate totuși câteva expoziții care se organizează cu regularitate. Tradiționalul „Salon de Toamnă”, care în ultimii ani și-a revendicat o formă de organizare competitivă în cadrul căreia se acordă anual Premiul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării pentru cea mai bună lucrare și premiile Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova pentru toate domeniile (pictură, grafică, sculptură, arte decorative, scenografie și critică de artă). Expoziția anuală „Saloanele Moldovei”, cu participarea artiștilor din Republica Moldova și România, la fel susținută de minister, pe parcursul a 30 de ani, își menține calitatea de cea mai importantă manifestare artistică de nivel național.

Statutul actual al Republicii Moldova, de stat vecin cu Uniunea Europeană, oferă noi oportunități pentru extinderea spațiului de promovare și integrare a artei contemporane în contextul internațional.

Factorii economici interni creează însă în continuare premise ale unui spațiu cultural închis, iar în aceste condiții trebuie să depunem eforturi considerabile pentru a cointeresa, la modul real, forțele creatoare occidentale să expună în cadrul manifestărilor expoziționale organizate la noi. Totodată, și artiștii locali ar trebui să manifeste același interes pentru efortul de a expune în cadrul evenimentelor internaționale care se produc în alte spații culturale. Este necesar să susținem mobilitatea artiștilor pentru a participa la diverse manifestări artistice internaționale – saloane, concursuri, simpozioane, tabere, schimburi culturale etc.

Instituțiile publice sunt obligate să se implice direct și să susțină diverse proiecte expoziționale de artă contemporană în străinătate, doar în aceste condiții vom reuși să apropiem mișcarea artistică din Moldova de procesele estetice occidentale.

În ultimele decenii, contextul internațional al unor tipuri de demers artistic alternativ orientat către raporturile dintre artă și tehnologie, cum ar fi multimedia, foto-video, arta digitală, performance-ul, instalația etc., prin exercițiul de destabilizare a normelor artistice s-a impus dinamic și constant în spațiul artelor vizuale, eclipsând oarecum pictura. În același timp, putem constata faptul că acestea, astăzi, nu se mai află în confruntare, ci mai degrabă se juxtapun cu domeniul picturii.

Dar, pentru a plasa domeniul respectiv pe o poziție mai sigură în peisajul artistic, încă în anul 2008, pe când eram președinte al Secției pictură la Uniune, am lansat ideea fondării la Chișinău a Bienalei Internaționale de Pictură care să-și propună să susțină exclusiv evoluția picturii în condițiile unor elemente estetice inovatoare, orientate spre mijloacele tehnice actuale de exprimare. Deși inițial mulți dintre colegi s-au arătat sceptici față de capacitățile noastre de organizare, optând în favoarea păstrării stării de confort și pasivitate, noi nu am încetat să insistăm asupra realizării acestui obiectiv. Treptat, prin manifestarea respectivă, Chișinăul a reușit să-și revendice tot mai sigur un loc de prestigiu pe scena culturală a spațiului public internațional al artelor vizuale. Expoziția s-a impus în sistemul internațional al picturii contemporane ca una dintre manifestările culturale de anvergură din regiune, reușind să atragă un număr tot mai mare de artiști de valoare din România și din străinătate, aceasta însemnând și un canal sigur de comunicare interculturală.

Încă de la prima ediție, bienala a generat o atmosferă de diversitate a contextului expozițional, catalizând procesul de sincronizare a mediului artistic local cu tendințele estetice internaționale.

Având în vedere spațiul cultural românesc comun și ținând cont de fenomenul artistic actual din România, care se manifestă plenar atât în spațiul național, cât și internațional, cu artiști de top în mai multe domenii ale artelor vizuale, am orientat manifestarea – încă de la prima ediție din 2009 –, către un nucleu de artiști consacrați invitați din România (Paul Gherasim, Gheorghe Anghel, Marin Gherasim, Corneliu Vasilescu, Constantin Flondor, Viorel Mărginean, Horia Paștina, Sorin Ilfoveanu ș.a.), artiști care au făcut istorie în pictura românească. Au fost invitați să participe cu lucrări și o serie de artiști considerați repere ale picturii locale (Valentina Rusu-Ciobanu, Elena Bontea, Sergiu Cuciuc, Eleonora Romanescu ș.a.), alături de aceștia expunând și numeroși artiști din generația tânără din Moldova și România, precum și din alte peste 30 de țări. Pentru prima dată pe simezele din Chișinău au fost expuse lucrări ale artiștilor proveniți din diverse

spații culturale, mulți dintre aceștia cu cariere artistice sigure, expoziția demonstrând că pictura rezistă și se dezvoltă într-un context firesc, că aceasta își revendică un loc important în dinamica destul de controversată a artei contemporane.

Având în vedere contextul internațional competitiv și oportunitatea de completare a colecțiilor muzeului cu cele mai reprezentative lucrări premiate, Muzeul Național de Artă a preluat și dezvoltat manifestarea în cauză, care de la o ediție la alta a devenit tot mai amplă și mai valoroasă. Bienala a reunit în cadrul fiecărei ediții numeroși artiști importanți din diferite țări, transformând treptat Chișinăul într-un adevărat centru de atracție și sincronizare a valorilor artistice din arealul nostru cu cele mondiale.

Ritmul dezvoltării tehnologiilor informaționale din ultimii ani a atins cote impresionante, cu ajutorul acestora artiștii comunicând liber cu întreaga lume. Nu se poate însă asigura o perspectivă a evoluției fenomenului artistic contemporan fără o permanentă comunicare vie, în contextul tendințelor artistice internaționale. Aceasta poate fi realizată doar prin participarea individuală a artiștilor în diverse concursuri, expoziții și saloane de artă internaționale. Relațiile de comunicare între artiștii participanți la Bienala din Chișinău se mențin și se dezvoltă permanent, astfel încât la ora actuală zeci de artiști se întrunesc într-un șir de expoziții, tabere și simpozioane de artă, organizate de instituții culturale în diverse țări (România, Italia, Lituania, Cehia, Germania, Olanda, Serbia etc.).

La zece ani de la fondare, pe parcursul celor șase ediții și fiind indubitabil marcată de un caracter dinamic, Bienala Internațională de Pictură se califică drept cea mai importantă manifestare internațională a domeniului artelor vizuale din Moldova. Încurajați de contextul cultural și expozițional comun al artiștilor din Moldova și România, precum și de cel internațional, artiștii autohtoni încearcă să-și înscrie căutările pe palierul tendințelor estetice actuale. În același timp, avem certitudinea că dialogul lor cu artiștii din străinătate se va contura în timp, asigurând o perspectivă favorabilă de dezvoltare a domeniului picturii și, implicit, o mai largă sincronizare a capacităților artistice locale cu fenomenele estetice internaționale.

Suntem încrezători că eforturile noastre depuse în vederea promovării valorilor culturale naționale în context internațional se vor încunună de succes, aducând și un plus de imagine spațiului nostru cultural.

*Prelegere publică ținută cu prilejul
Zilei Academiei de Științe a Moldovei.
Chișinău, Sala Azurie a AȘM, 12 iunie 2019*